

**Інформаційний звіт про проведені пошуково-ексгумаційні
дослідження санітарних поховань військовиків різних
військових формувань, загиблих у роки Першої Світової війни в
околицях с. Козьова (гора Острий), с. Головецьке (гора
Маківка), Сколівського району
Львівської області
(2013 рік).**

У відповідності до дозволу Міністерства культури України на проведення пошукових земляних робіт № 22-068-П/12 від 12 липня 2012 року у період з 01.08. 2012 по 31.12. 2012 р., пошукова група «Товариства пошуку жертв війни «Пам'ять» дослідила місця боїв періоду Першої Світової війни в околицях с. Козьова, с. Головецьке Сколівського району Львівської області (світлина 1).


МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Франка, 19
телефон 235-23-78 факс 235-32-57
E-mail: info@mincult.gov.ua

На № _____ № _____

ДОЗВІЛ
на проведення археологічних розвідок, розкопок,
а також досліджень решток життєдіяльності людини,
що містяться під землею поверхнею, під водою
№ 22-068-П/12 від 12 липня 2012 року

Згідно із Законом України "Про охорону культурної спадщини", постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.02 № 316 та в межах повноважень, наданих наказом Міністерства культури України від 13.03.12 № 197, цей ДОЗВІЛ видаю:

Горбачу Любомиру Богдановичу – керівнику громадської організації «Товариство пошуку жертв війни «Пам'ять»
(прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

1) на проведення археологічних досліджень об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини:
(найменування території, тип і вид археологічного об'єкта, культурна або хронологічна належність)
розташованого (-ої) на території: _____
(область, район, місто, район у місті, селище, село)

2) на проведення досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею, під водою:
с.Козьова, с.Рисів, с.Подгородні, с.Пишинець, с.Жупани, Верхнячка, Сколівського району; м.Добромиль Старий самбірського району; м.Великі Мости Сокальського району; м.Турка Турківського району; с.Золотий, Сисів, Новосілки Заліщицького району; с.Теребешів, Носиніава, Буського району Львівської області – виявлення невідомих місць загибелі та поховань жертв війни таполюнічних репресій часів Першої та Другої Світових воєн.
(область, район, місто, район у місті, селище, село та об'єкт дослідження)

Характер і мета досліджень: _____
(наукові, охоронні)

Вид робіт: Пошукові земляні роботи
(розвідка, розкопки)

Використання металодетектора чи будь-якого іншого обладнання для виявлення археологічних об'єктів: _____
(назва обладнання та серійний номер)

Дослідження проводяться відповідно до програми, погодженою:
Управління охорони культурної спадщини Львівської обласної державної адміністрації та Регіональною комісією у справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних репресій
(назва організації, яка затвердила документ та погодила з ним документу)

та кваліфікаційного документа від _____
Предмети і колекції, здобуті під час проведення робіт, повинні бути передані на постійне зберігання до:
фондів відповідних державних музеїв і заповідників

Директор Департаменту культурної спадщини та культурних цінностей _____
А.М. Вінграновський



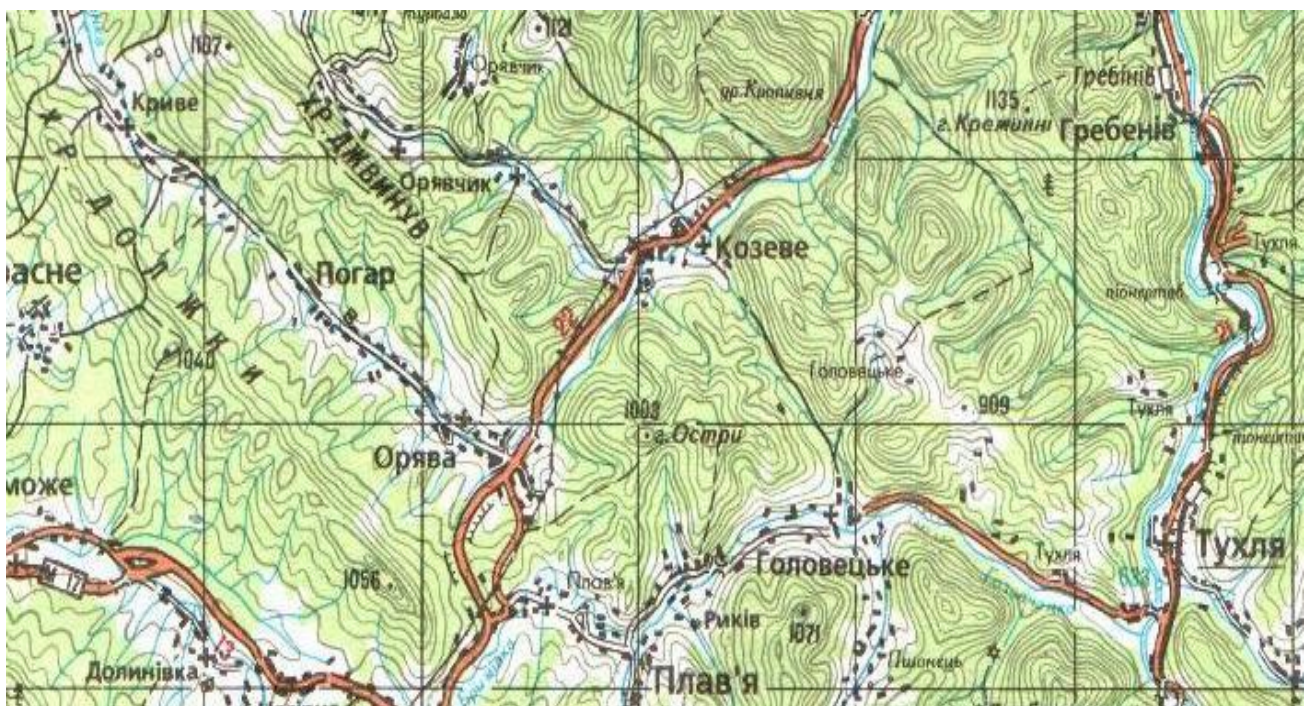
Метою пошукових земляних робіт було віднайти місця санітарних поховань українських, російських, німецьких та австрійських вояків, які загинули взимку та навесні 1915 року під час боїв за г. Острий та г. Маківка. В результаті проведених робіт (шурфування ймовірних місць поховань) було віднайдено два санітарних поховання загиблих військовиків.

Відповідно до дозволу Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті жертв війни і політичних репресій № 1/13/8/1/3/2013 від 19.03.2013 р.(світлина 2), у період з 19. 03. 2013 по 31. 12. 2013 року пошукова група громадської організації «Товариство пошуку жертв війни «Пам'ять»» спільно з ТЗОВ «Українська Пам'ять» ексгумувала (вилучила із захоронення) рештки загиблих військовослужбовців.

ДОЗВІЛ на здійснення ексгумації та перепоховання останків осіб, полеглих внаслідок воєн, депортацій та політичних репресій від 19.03.2013 № 1/13/8/1/3/2013 (дата) (реєстраційний)	
Підстава (в тому числі: відповідні нормативні акти та міжнародні договори, клопотання зацікавлених осіб та рішення Державної міжвідомчої комісії тощо)	Згідно з Порядком організації робіт з пошуку і впорядкування поховань жертв війни та політичних репресій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 № 1867 «Про затвердження Комплексної програми пошуку і впорядкування поховань жертв війни та політичних репресій», Тимчасовим порядком здійснення на території України пошуку, ексгумації та перепоховання останків осіб, які загинули внаслідок воєн, депортацій та політичних репресій, і впорядкування місць їх поховання, затвердженим наказом Мінбуду України від 09.06.2006 № 193, зареєстрованим в Мін'юсті України 11.08.2006 за № 969/12843, та відповідно до листів ТОВ «Українська Пам'ять» від 22.01.2013 №№ 4, 5, 7, 8 та від 08.02.2013 № 2
надається дозвіл	
ТОВ «Українська Пам'ять» (директор – Горбач Любомир Богданович) (повна назва підприємства, що є виконавцем робіт, проїзних, по'їз та по-батькові його керівника)	
на здійснення ексгумації (статус померлих осіб)	останків військовослужбовців часів Першої та Другої світових війн
у населених пунктах згідно відповідних Актів про встановлення місця поховання (назва населеного пункту, дата Акта)	Львівська область: Сколівський район: с. Козьова (акт від 30.07.2012), с. Орява (акт від 10.12.2010); Золочівський район: с. Зозулі (акт від 21.07.2012), с. Сасів (акт від 20.10.2012), с. Скварява (акт від 10.09.2012); Мостицький район: с. Боратичі (акт від 08.07.2012)
з метою їх перепоховання (назва населеного пункту)	військове кладовище у с. Червоне Золочівського району та на кладовищі часів Першої світової війни у с. Орява Сколівського району Львівської області
в термін	з 19.03.2013 р. по 31.12.2013 р.
Дозвіл погоджено з (назва органу місцевого самоврядування, який особисто цей дозвіл)	
Відповідальний секретар Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних репресій	
Дозвіл отримав: <u>23.03.2013</u>	Директор ТОВ «Українська Пам'ять» <u>Горбач Л.Б.</u> (дата отримання, підпис, посада, прізвище та ініціали особи, яка отримала дозвіл)

Історична довідка:

Поруч із стратегічно важливим для військових дій хребтом Дзвинів, від с. Козьова в напрямку с. Головецьке тягнеться гірський хребет з найвищою вершиною г. Острий. Між вершиною г. Острий та першою вершиною на хребті Дзвинів пролягає дорога сполученням Львів-Мукачево. Хребет гори Острий простягається з заходу на південний схід від с. Козьова, в напрямку с. Головецьке. Взимку та навесні 1915 року ці місцевості стали ареною запеклих боїв між австро-німецькими та російськими військами (світлина 3).



Світлина 3

На початку 1915 року горою Острий, іншими вершинами цього гірського пасма, горою Погар та селом Тухля володіли війська Російської імператорської армії. Гори Маківка та Плішка перебували під контролем австро-угорських та німецьких військ.

Впродовж двох місяців австрійці спільно з німцями намагалися заволодіти стратегічно важливими гірськими вершинами. Солдати російської армії теж намагалися потіснити противника в напрямку на південь, за Карпати, щоб створити плацдарм для наступу на Угорщину. Лише у квітні місяці германцям

вдалось отримати ряд тактичних перемог. 9 квітня 41-й та 43-й піхотні полки німецької 1-ої піхотної дивізії генерала Ріхарда фон Конта потужним штурмом зігнали з добре укріплених позицій - з ключової «висоти 943» на північній стороні хребта Дзвинів 16-й та 1-й Фінляндські полки російської армії, а Північно-пруський 3-й гренадерський короля Фрідріха Вільгельма I полк заволодів другою по висоті вершиною хребта Дзвинів, завдавши важких втрат 237-му піхотному Гайворонському полку РІА. Через два тижні після захоплення хребта Дзвинів німецькі війська 24 квітня у складі 1-го батальйону, 1-го гренадерського полку і 3-го батальйону 41-го піхотного полку північно-пруської 1-ї піхотної дивізії, підсилені австро-угорськими підрозділами корпусу Гофмана та артилерією, штурмували та захопили гору Острий. Московські війська здійснили кілька контрнаступів на втрачені позиції, та повернути їх не вдалось. Наприкінці квітня цього ж року московські полки пробують прорвати австро-угорську лінію оборони на горі Маківка. Бої тривають кілька днів. В складі австрійського війська участь у цих боях беруть українці із добровільного військового формування **Легіон Українських Січових Стрільців**. На жаль, в складі російських військ, які штурмують австрійські позиції на горі Маківка, присутні українські вояки **триста дев'ятого Овруцького полку РІА**. За волею обставин розділені двома імперіями, українці змушені стріляти в українців. Не краща доля спіткала також поляків, білорусів, представників інших національностей, які вимушені вбивати своїх земляків і вмирати за інтереси чужих імперій.

Під час проведення пошуково-ексгумаційних досліджень були виконані наступні роботи (див. описи):

Об'єкт 1, яма № 1 знаходиться зі східної сторони с. Козьова, під верхом однієї з вершин, через яку простягається гірський хребет в напрямку до основної вершини гори Острій. На місці віднайденого поховання проведено пошукові земляні роботи, в результаті яких на глибині 0,3 м. від сучасної поверхні виявлено рештки людського скелета (світлина 1).



Світлина 1

Розкопки захоронення здійснювалися по-штиховим (пластовим) методом з відкриттям площини усієї могили. При поглибленні та розширенні розкопу натрапляємо на залишки особистих речей та військового спорядження загиблого (світлина 2).



Світлина 2

Погребна яма має форму прямокутника і приблизні розміри 1х2м. Захоронення санітарного типу. Загиблого вояка похоронили на місці бою. Випростане тіло убитого було покладено на дно ями, спиною догори, черепною коробкою на північ. Ноги випростані, руки ледь зігнуті в ліктях, розкинуті в боки. Кістки людського скелета збереглися у доброму стані. Приблизний вік загиблого від 20 до 35 років (світлина 3, 4,).



Світлина 3



Світлина 4

З особистих речей та військового спорядження знайдено характерні для вояків російської армії предмети: шкіряний пояс з металевою пряжкою для носіння на поясі військового спорядження; пряжка поясна металева; додаткова нагрудна сумка-набійниця; частина люльки; два округлих металевих предмети, що мають розмір і форму, характерні для курячого яйця, всередині порожнина. Ймовірно, що це сувенірні яйця-писанки, які отримували українські вояки російської імператорської армії під час Великодніх свят від своїх родичів з Великої України. Великодні свята в 1915 році співпали з боями за гору Гостра та Маківка. Військовий ідентифікатор чи інші документи, за якими можна ідентифікувати загиблого, відсутні (світлина 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12).



Світлина 5



Світлина 6



Світлина 7



Світлина 8



Світлина 9



Світлина 10



Світлина 11

Знайдений на скелеті людини та поряд з ним супровідний матеріал свідчить про військовий тип захоронення.

Таким чином, в результаті дослідження санітарного поховання (**об'єкт 1, яма № 1**) на одній з вершин гори Острий в околиці с. Козьова були ексгумовані рештки **однієї** особи, вояка одного з підрозділів Російської імператорської армії. Після завершення досліджень місце поховання було рекультивоване і відновлене у первісному вигляді.

Об'єкт 2, яма № 1 розташована під вершиною гори Маківка, на північному її схилі. Вище від місця захоронення простягалася військова польова фортифікаційна лінія оборони австро-угорських військ, яку вдержували від спроб захоплення противником вояки українського **Легіону Українських Січових Стрільців**.

На місці віднайденого поховання проведено пошукові земляні роботи, в результаті яких на глибині 0,3 м. від сучасної поверхні виявлено рештки людського скелета (світлина 1, 2).



Світлина 1



Світлина 2

Розкопки захоронення здійснювалися по-штиховим (пластовим) методом з відкриттям площини усієї могили. При поглибленні та розширенні розкопу

натрапляємо на кістки ще одного людського скелета, залишки особистих речей, військового спорядження (світлина 3, 4).



Світлина 3



Світлина 4

Погребна яма має форму квадрата і приблизні розміри 2х2м. Захоронення санітарного типу. Тіла мертвих військовиків схоронили на місці, де вони загинули. **Останок № 1** покладений на спину, головою на південь, нижні кінцівки ледь зігнуто в колінах, ліва верхня кінцівка та ліва нижня кінцівка перекриті кінцівками рук та ніг **останка № 2**. Кістки людського скелета збереглися у поганому стані. Приблизний вік загиблого важко визначити (світлина 5).



Світлина 5

З особистих речей та військового спорядження знайдено характерні для вояків російської армії предмети: дві шкіряні набійниці для зберігання та носіння набоїв до гвинтівки російського виробництва системи Мосіна, 1895 року взірця; шкіряний пояс з металевою однозубою рамочною пряжкою для носіння на поясі військового спорядження; засіб для чищення зброї; два гудзики з зображенням орла – гербової фігури російської імперії; одна російська монета номіналом п'ять копійок; невизначений предмет, виготовлений з металу та дерева; скляна індивідуальна ємкість для зберігання води (фляга); невизначений предмет круглої форми (ковпачок?); шкіряне взуття (чоботи). Військовий ідентифікатор чи інші

документи, за якими можна ідентифікувати загиблого, відсутні (світлина 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15).



Світлина 6



Світлина 7



Світлина 8



Світлина 9



Світлина 10



Світлина 11



Світлина 12



Світлина 13



Світлина 14



Світлина 15

Останок № 2 покладений на спину, головою на південь, нижні кінцівки ледь зігнуто в колінах, права верхня кінцівка та права нижня кінцівка перекривають кінцівки рук та ніг **останка № 1**. Кістки людського скелета збереглися у поганому стані. Приблизний вік загиблого важко визначити. З особистих речей та військового спорядження знайдено характерні для вояків австрійської армії предмети: шкіряне, підбите металевими цвяхами взуття (черевики); гудзики до верхнього та спіднього одягу; кільця до плащ-накидки; саперна лопатка. Військовий ідентифікатор чи інші документи, за якими можна ідентифікувати загиблого, відсутні (світлина 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7).



Світлина 1



Світлина 2



Світлина 3



Світлина 4



Світлина 5



Світлина 6



Світлина 7

Таким чином, в результаті дослідження санітарного поховання (**об'єкт 2, яма № 1**) були ексгумовані рештки **двох** осіб: вояка російської і вояка австро-угорської армій. Враховуючи те, що схил центральної вершини Маківки обороняли українці з Легіону УСС, а штурмували вояки триста дев'ятого Овруцького полку російської армії, можна припустити, що в цій ямі знайшли свій вічний спочинок українці, розділені двома імперіями.

Після завершення досліджень місце поховання було рекультивоване і відновлене у первісному вигляді.

Зважаючи на результати проведених пошуково-ексгумаційних робіт, опрацьованих архівних матеріалів, слід наголосити, що помилковим є багатолітнє твердження про те, що вшанування пам'яті загиблих вояків в Карпатських боях 1914-1915 є справою лише Австрії, Німеччини, Угорщини чи Росії. Впорядковуючи військові кладовища, шукаючи та перезахоронюючи рештки вояків, які були одягнені в австрійські або російські мундири, ми вшановуємо пам'ять сотень тисяч українців, які за волею історичних обставин воювали та гинули в арміях ворогуючих імперій.

Ексгумовані рештки **трьох** осіб урочисто перепоховано 12 вересня 2014 року на військовому кладовищі у с. Орява Сколівського району.

**Звіт склав керівник пошукової експедиції голова Товариства «Пам'ять»
Любомир Горбач.
2013 рік.**